

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філософських наук, професора

Доній Наталії Євгеніївни

на дисертацію **Кота Михайла Олеговича**

«Філософія розвитку української освіти в контексті децентралізації»,

поданої на здобуття ступеня вищої освіти

доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки

за спеціальністю 033 Філософія

Влада і владні інституції добре усвідомлюють, що якісна освіта є чинником формування новітнього типу суспільства яке, в свою чергу, детермінує цивілізаційний розвиток держави в цілому. Відтак, реформування системи освіти в Україні почалося з моменту проголошення незалежності країни та визначення європейської аксіосфери за орієнтир для власного соціального розвитку. Проте, можемо констатувати, що реформування системи освіти є одним із найбезсистемніших, найсуперечливіших і найтриваліших процесів, що проходять в українській державі. Причиною вказаної безсистемності та тривалості є відсутність, на наш погляд, чіткої визначеності філософії розвитку освітньої галузі, що проявляється, в першу чергу, в розходженні змісту навчання та результатів, які вбачаються бажаними у індивідів та в тому, що система освіти України часто продовжує за інерцією діяти як носій цінностей тоталітарної держави. Однак світ змінився, і на початку ХХІ ст. демократизація та орієнтація на автономність і відносну свободу дій – це не тільки питання існування відкритого суспільства, але й система координат в якій має функціонувати і розвиватися особистість тих індивідів, які отримують освітні послуги в рамках української освітньої системи усіх рівнів. Саме це актуалізувало питання управління системою освіти та втілення принципу децентралізації та деконцентрації як пріоритету при реформування системи освіти України. Враховуючи вище вказане, однозначно підкреслюємо – актуальність дослідження Кота Михайла Олеговича «Філософія розвитку української освіти в

контексті децентралізації» обумовлена потребами переосмислення змін у сучасному українському суспільстві в умовах соціальної трансформації.

Дисертаційне дослідження Кота М.О. виглядає особливо своєчасним зважаючи ще й на те, що нині відбувається ревізія і відмова від опозиційності дихотомії «центр» і «периферія» у епістемологічному розумінні великих соціальних систем, таких як освіта. Тому є всі підстави вважати, що робота Кота М.О. є своєрідним «праксеологічним поворотом» сучасних досліджень у галузі соціальної філософії і філософії освіти та може становити інтерес для фахової спільноти.

Метою дисертаційного дослідження автор визначає концептуалізацію моделі розвитку української освіти в контексті децентралізації на основі філософського, світоглядно-ціннісного, суспільствознавчого виміру трансформаційних процесів, що відбуваються в сучасній Україні.

Вказану мету Кіт М.О. послідовно досягає через розв'язання наступних завдань: 1) проаналізувати загальну соціокультурну динаміку перших десятиліть ХХІ століття як основного чинника формування нової системи підготовки людини до життя засобами освіти; 2) виявити евристичний потенціал демократизації та інформатизації як методологічних орієнтирів нової моделі освіти; 3) конкретизувати сутність та основні напрями децентралізації освіти як частини процесу передачі повноважень від держави органам місцевого самоврядування; 4) виявити ключові переваги і суперечності розвитку освіти в умовах децентралізації; 5) обґрунтувати комплексну характеристику нового вчителя для громади; 6) запропонувати концепуально-парадигмальні положення удосконалення підготовки педагогічних кадрів із врахуванням поєднання національних традицій та зарубіжного досвіду.

Відмітимо, що ці завдання лягли в основу структури роботи, тобто кожному завданню відповідає свій підрозділ. Такий підхід дозволив дисертанту з різних аспектів висвітлити тему децентралізації освіти в сучасній Україні, у той же час не розорошувати увагу на другорядні питання.

Оцінюючи новизну роботи варто звернути увагу на деякі її положення, які нам видаються особливо значущими.

По-перше, автору вдається переконливо продемонструвати відмову від бінарної опозиції «центр-периферія» в сфері освіти, що сприяє кристалізації нової ціннісної системи – децентралізація, як в політико-правовому, державницькому просторах, так і в рамках освітнього середовища та освітньої системи України.

По-друге, дисертант уперше у вітчизняному філософському дискурсі комплексно поєднав такі теоретичні проблеми, як філософія розвитку освіти та конкретні прояви децентралізаційних тенденцій в державотворчих, соціальних, громадянських процесах, що відбуваються в Україні.

По-третє, автор системно проаналізував ключові чинники і фактори, що сприяють чи навпаки перешкоджають реалізації реформаційних, прогресивних, інноваційно-гуманістичних трансформацій в освіті в контексті реалізації державної політики на децентралізацію влади.

По-четверте, автор вдало визначас сутність та практичні вияви децентралізації та деконцентрації державної влади в галузі управління освітою з метою осучаснення останньої та створення найсприятливіших умов для всебічного розвитку різних її суб'єктів (вчителів, учнів, батьків, управлінців тощо).

Продовжуючи аналіз роботи Кота М.О. в контексті теоретичної та практичної її наповненості, варто окремо виокремити позитивні сторони, які пов'язані з методологічним обґрунтуванням сучасних форм децентралізації – деконцентрація, делегування, деволюція, дивестування. Причому першу і другу часто пов'язують з адміністративною, третю і четверту – з політичною децентралізацією. Децентралізацію у вузькому смыслі також пов'язують із територіальною децентралізацією на тій підставі, що йдеться про перерозподіл повноважень між різними географічними рівнями влади, такими як центральний/федеральний уряд, держави, регіони, провінції, округи та громади (підрозділ 2.1.).

На нашу думку, особливий науковий інтерес становить підрозділ 2.2., де автор визначає єдність загальнодержавних та регіональних інтересів передумовою ефективності моделі децентралізації, коли органам місцевого самоврядування передаються на виконання певні державні функції. Єдність загальнодержавних та регіональних інтересів в умовах децентралізації забезпечується через реалізацію принципу субсидіарності, на основі якого відбувається чіткий розподіл повноважень з огляду на можливість їх більш ефективного виконання державною чи місцевою владою. Наочний приклад єдності загальнодержавних та регіональних інтересів демонструє секторальна реформа освіти, що спрямована на зміну центру прийняття рішень щодо розвитку галузі освіти в межах єдиної освітньої політики (С. 133-134).

У підрозділі 3.1. автор вдало експлікує особливості нового вчителя для громади. Ми цілком підтримуємо висновок Кота М.О., що децентралізована модель освіти може бути реалізована педагогічними кадрами, підготовленими за новими педагогічними стандартами або ж кадрами, які пройшли відповідну перепідготовку. Нові стандарти, технології, методики цього процесу визначає проект «Нова українська школа». Перед тим як проаналізувати особливості характеристики нового вчителя для громади для загального розуміння проблеми проаналізуємо основні параметри освітнього процесу за моделлю «Нова українська школа» (С. 137).

У підрозділі 3.2. автором переконливо обґрунтовано, що реформуючи українську систему освіти, ми орієнтуємося на зарубіжний досвід, шукаючи відповіді на складні запитання та вирішуючи нові завдання. Такий шлях є цілком віправданим, оскільки низка європейських країн у свій час успішно здійснили ті реформи, які зараз намагається провести Україна, а саме децентралізацію освіти, демократизацію та індивідуалізацію навчального процесу, корекцію меж державного втручання у розвиток освітнього простору, посилення вимог до якості освіти, впровадження інноваційних технологій навчання тощо.

Разом з тим, ми солідарні з дисертантом, що поєднання національних традицій та світового досвіду в Україні має неоднозначний, але загалом

позитивний характер. Так, у західноєвропейських та американських педагогічних навчальних закладах (досвід яких ми беремо за приклад), значна увага приділяється практичним навичкам майбутніх педагогів. Таким чином, традиційно сильну сторону вітчизняної системи педагогічної освіти, а саме ґрунтовну теоретичну підготовку варто посилити професійно-практичною складовою, яка в наших умовах потребує корекції щодо потреб суспільства. Досвід західних країн також засвідчив, що підготовка вчителів значно покращується, якщо активно застосовуються індивідуальна траекторія навчання студентів та розширюються можливості дистанційної освіти. У вітчизняних реаліях дані форми навчання мають місце, але потребують інтенсифікації та кращого матеріально-технічного забезпечення (С. 178-179).

Загалом, через весь зміст роботи проходить думка автора, що «доцільно було б гармонійно поєднати потужного досвіду практикої підготовки вчителів в західноєвропейських університетах із глибокою теоретико-гуманістичною підготовкою, якої набувають вітчизняні молоді педагоги. Зрештою саме вони будуть в найближче десятиліття втілювати нові стандарти української освіти, розвиток якої безпосередньо залежить зокрема й від успішності проведення в нашій країні децентралізаційної реформи в державному та громадському управлінні» (С. 183).

Відзначаючи безсумнівні сильні сторони дисертаційного дослідження Кота М.О., варто звернути увагу на деякі положення дисертації, позитивне вирішення яких підсилило б теоретичну і практичну значущість роботи:

1. Автор використовує декілька концептів на позначення філософії освіти, яка на його думку є детермінантами змін в межах української держави. Так, на С.39. мова йде про «філософію освіти ринково орієнтованого суспільства», на С. 55 мова йде про «філософію освіти відкритого суспільства (сталого розвитку)», а на С. 57 вже чітко зазначається про «філософію освіти сталого розвитку». Усі три варіації філософії освіти мають дещо різні центральні (головні) ідеї. Тож, хотілося б почути/побачити кореляцію між ними.

2. В роботі аналіз концепту децентралізації зроблено здебільшого з державно-управлінського ракурсу. Так, автор здебільшого презентує його як «прояв загальнодержавної управлінської децентралізації» (с.4), «чітке розмежування між центром, регіональними та місцевими органами управління з максимальною передачею на місця функцій управління» (с. 46), «знищення, ослаблення або скасування централізації» (с. 63), «передавання повноважень з центру на регіональний і місцевий рівні» (с. 64), «політичний процес, який передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень» (с.73) та ін. Тобто дисертант вкладає у поняття децентралізації такі ознаки як оптимізація адміністративно-територіального устрою України, вдосконалення системи державного управління, децентралізація публічної влади і розвиток місцевого самоврядування, однак не пропонує світоглядного, авторського бачення та визначення цьому концепту.

3. Автор слушно зазначає, що сіцієнтистський, раціонально-знаннєвий, технократичний характер освіти суперечить потребам гуманізації, «олюднення» знання в сучасному суспільстві (с. 36). Проте, автор не пропонує шляхів вирішення цієї суперечності.

4. Автор, презентуючи доволі оптимістичний погляд на опорні заклади освіти, вважаючи їх створення ефективним рішенням для розвитку людського потенціалу на місцях, сам дещо вступає в суперечність щодо того, що опорні школи – це знов таки певна централізація, адже перефірійні школи, не витримуючи вимог до надання якісних освітніх послуг, закриваються і відбувається концентрація ресурсів і здобувачів освіти саме в опорних школах. Тож, бажано продемонструвати контаргументацію щодо виказаного нами зауваження.

5. Оптимізм притаманний і висвітленню дисертантом дистанційної освіти. Й знов таки, ми не можемо погодитися. Пігнути такої незгоди для нас є власний досвід та проаналізований світовий досвід, якій міститься в останніх звітах, які оприлюднені на рівні ООН, ЮНІСЕФ (наприклад, «Ensuring Equal Access To Education In Future Crises: Findings of the New Remote Learning

Readiness Index») та ВООЗ (наприклад, «Рекомендації Європейської технічної консультативної групи (ТКГ) з питань навчання в школі в період пандемії COVID-19»). В звітах зазначено, що попри явні переваги дистанційна форма навчання не дала той результат в якості освіти, який дає очна освіта, а тому вона не може бути визнана панацеєю та єдиноправильною, навіть за умов пандемії COVID-19. Тож, постає питання: «Чи дійсно дисертант вважає дистанційну форму благом для системі освіти та такою, що впроваджує зазначену ним «суб’єкт-суб’єкту» парадигму в якості нової для української освіти?».

6. Певні технічні моменти. По-перше, формулювання деяких думок викликають сумніви щодо ідеї, яку, мабуть намагався донести автор. Тут зазначимо тільки таку думку: «Також важливу роль при цьому відігравати повинні й батьки. Сучасні батьки також повинні не лише віддавати дитину до школи, щоб якось звільнити власний час. Але й цікавиться життям та інтересами дитини, чого вона прагне, які задатки в ній є» (С.94). Нам здається, що якщо в дитячій садочок деякі батьки і віддають дитину, щоб вивільнити власний час, то в школу віддають тільки з метою – отримання дитиною освіти. По-друге. На наш погляд, переконливості дисертаційному дослідженню додало не просто згадування, що «автор на основі філософії постмодернізму (Ж. Дерріда, Ж. Батай, М. Фуко, Ж.-Ф. Ліотар) переконливо демонструє руйнування бінарної опозиції «центр-периферія» в освіті, яке ставить під сумнів вибудувану людьми владну ієрархію, а також ціннісну систему, яка її супроводжує» (С.19), а й представлений аналіз доробку цих видатних любомудрів. Крім того, дещо дивує і відсутність посилань на праці Ж. Дерріда, М. Фуко, Ж.-Ф. Ліотара й взагалі відсутність цих праць в переліку використаних в дисертації джерел.

Наведені зауваження, проте, не знижують наукової вагомості дисертаційної роботи Кота М.О. Вони можуть сприйматися як рекомендації подальшої роботи над проблемою децентралізації освіти, яка очевидно, є актуальною не лише для освітньої політики, а й для філософії освіти.

В цілому дисертаційна робота Кота М.О. з наукової точки зору є досить цікавою, із належними елементами наукової новизни як у моменті постановки

проблеми, так і у обраній методології її аналізу та висновках. Тема дисертаційної роботи Кота М.О. та її зміст співпадають. Наукова новизна та висновки корелуються з метою і основними завданнями. Дисертація оформлена у відповідності до вимог, затверджених МОН України.

Можна зробити висновок, що наукова обґрунтованість, теоретична і практична значущість отриманих результатів дають підстави вважати – дисертація на тему «**Філософія розвитку української освіти в контексті децентралізації**» відповідає чинним вимогам, зокрема Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. і, а її автор **Кіт Михайло Олегович** заслуговує на присудження ступеня вищої освіти доктор філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби,
Міністерство юстиції України

Н.С. Доній

13 грудня 2021 року

Підпис Н.С. Доній засвідчує
Начальник відділу по роботі з персоналом
Академії Державної пенітенціарної служби
Міністерство юстиції України

С.В. Вороніна